

II. STUDII, ARTICOLE, OPINII

REPARAREA PREJUDICIULUI CAUZAT PRIN VĂTĂMAREA UNUI INTERES

Sache Neculaescu

Abstract

Constitution of a unique European market imposes convergence of regulations in matter of cross-border contracts. The recent French reform of contract law aims to draw close main thinking trends in this matter. This paper is designated to highlight some aspects which are differently regulated and focuses on regulations set forth by our Civil Code.

Keywords: *cause of contract, revision of contract, impossibility of obligation, subject matter of contract, unpredictability.*

1. PREJUDICIUL CA PREMIZĂ A ORICĂREI IPOTEZE DE RĂSPUNDERE CIVILĂ DELICTUALĂ

Dreptul răspunderii delictuale s-a aflat, în ultimele două secole, într-o continuă mișcare, de la o etapă în care fapta omului constituia punctul de plecare pentru orice ipoteză de răspunderea civilă și până astăzi, când accentul este pus pe prejudiciu, adevărata premiză a oricărei ipoteze de răspundere. Daunele accidentale devin tot mai numeroase, tot mai colective și mai anonime iar dreptul este pus în fața unei realități care cere soluții pentru repararea lor integrală. Înainte de a se întreba cine este vinovat pentru tot mai multe accidente de tot felul, dreptul trebuie să găsească soluții raționale de reparare a daunelor, imperativ cu mult mai presant și mai generos decât cel al sancționării conduitei vinovate.

Imperativul reparației este privit tot mai insistent din perspectiva victimei care aspiră la reparație și mai puțin din cea a autorului care trebuie sancționat, răspunderea civilă detașându-se tot mai mult de răspunderea penală care își

propune sancționarea conduitei vinovate¹. Apar ipoteze noi de răspundere în care culpa este tot mai supralicitată și mai deformată, fiind golită de conținut, spectacol în fața căruia doctrina se întreabă: „ce exemplu de bună conduită dă un drept care face responsabili autorii unei culpe inexistente?”². Asistăm la un declin al răspunderii individuale și implicit al culpei ca fundament al răspunderii civile, precum și la o explozie a asigurărilor pe fondul unui proces de socializare a riscurilor³, la apariția unor regimuri speciale pentru prejudiciile cauzate în accidente de muncă, transport, produse defectuoase, accidente medicale etc. fenomen care aduce în discuție „criza răspunderii civile”⁴. Cenzura morală a conduitei tinde să rămână o exprimare pur doctrinară, practica fiind chemată să selecteze prejudiciile care aspiră la reparare prin raportarea lor la constanta legitimității. Noul standard moral, deși inundă întregul drept, atât privat cât și public, nu are un contur bine determinat, fiind și el, prea curând, supralicitat în cadrul unui proces de multiplicare exponențială a prejudiciilor care aspiră la reparare. În plan subiectiv, promovarea drepturilor fundamentale ale omului crează „o nouă ideologie a victimei”⁵, o victimă tot mai puțin resemnată în fața propriului destin, tot mai conștientă de drepturile ei și mai exigentă față de statul providențial. Într-o perioadă în care securitatea și integritatea persoanei sunt recunoscute ca drepturi fundamentale, prejudiciul corporal capătă o configurație proprie, aspirând la autonomie, atât în doctrină cât și în dreptul pozitiv⁶, astfel că distincția tradițională între prejudicii patrimoniale – prejudicii morale este înlocuită cu o clasificare tripartită. Are loc o veritabilă „explozie a prejudiciilor reparabile”⁷ printre care prejudiciul cauzat de pierderea șansei de a obține un avantaj sau de a evita o pierdere, calificat drept prejudiciu virtual, a cărui certitudine este concepută ca probabilitate. O veritabilă „febră a reparației” face posibilă acțiunea prin care se pretind despăgubiri chiar și pentru „șansa de a nu se naște”, subiect asupra căruia vom reveni. Proliferează prejudiciile „prin ricoșeu”, fiind tot mai recunoscute de jurisprudență o serie de prejudicii morale care se constituie într-o veritabilă „inflație a drepturilor personalității”⁸: prejudiciul juvenil, prejudiciul sexual, prejudiciul estetic, prejudiciul de contaminare cu

¹ Ph. Malinvaud, *Droit des obligations*, Éd. Litec, Paris, 2007, p. 374.

² P. Jourdain, *Les principes de la responsabilité civile*, Éd. Dalloz, 6e édition, Dalloz, Paris, 2003, p. 17.

³ G. Viney, *Traité de droit civil. Introduction à la responsabilité* 2e éd., Éd. Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1995.

⁴ Fr. Terré, Ph. Simler, Y. Lequette, *Droit civil. Les obligations*, Éd. Dalloz, Paris, 1999, p. 624.

⁵ J. Flour, J.L. Aubert, É. Savaux, *Droit civil. Les obligations. 2. Le fait juridique*, 13e éd. Éd. Sirey, Paris, 2009, p. 78.

⁶ A se vedea Y. Lambert-Faivre, *Droit du dommage corporel, Systèmes d'indemnisation*, Éd. Dalloz, 2000.

⁷ X. Pradel, *Le prejudice dans le droit civil de la responsabilité*, Éd. Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 2004, p. 85.

⁸ X. Pradel, *op. cit.* p. 123.

virusul HIV sau cu hepatita C etc., fenomen caracterizat de doctrină drept „autodistrugerea omului prin inflația drepturilor subiective”⁹. Este motivul pentru care s-a afirmat că „istoria răspunderii civile după 1804 este aceea a disoluției continue a calităților cerute de prejudiciu pentru a se deschide dreptul la reparație”¹⁰ și că exacerbarea drepturilor subiective destabilizează dreptul răspunderii civile, pe care tinde să-l absoarbă¹¹.

Faptul că răspunderea civilă delictuală nu mai poate fi fundamentată exclusiv pe culpă și că imperativul reparării se detașează tot mai net de cel al sancționării autorului „vinovat”, căutându-și fundamentul în alte idei, precum garanția sau riscul, este o realitate de care nimeni nu se mai îndoiește astăzi¹². Premiza de la care pleca marele nostru civilist Mihail Eliescu încă de la prima pagină a celei mai importante monografii românești dedicate răspunderii delictuale: „o faptă este săvârșită; societatea în care trăiește făptașul o socotește reprobabilă ...”¹³, nu mai este astăzi la fel de actuală, astfel că, dacă ilustrul nostru autor ar fi scris astăzi aceeași carte, probabil că ar fi început prin a spune: „o daună a fost cauzată cuiva. Fiind o afectare a persoanei sau a bunurilor acesteia, ea trebuie reparată ...”

Asistăm la o reconstrucție a dreptului răspunderii civile axat pe prejudiciu, evoluție care va influența decisiv și fundamentarea răspunderii delictuale, văzută tot mai mult ca desemnare a respondentului, a celui care va suporta sarcina reparării prejudiciului injust.

2. DISTINCȚIA DINTRE PAGUBĂ ȘI PREJUDICIU

Dominat de cenzura morală a conduitei, dreptul clasic al răspunderii civile își concentrează întreaga atenție asupra faptei omului, astfel că „dintre elementele constitutive ale răspunderii civile, prejudiciul este cel despre a cărui existență se fac cele mai puține discuții”¹⁴. Aspectele privind definiția prejudiciului, dacă el este rezultatul încălcării drepturilor subiective sau și a simplelor interese, problemele legate de întinderea reparației, dominată de principiul reparării integrale și în natură, fie sunt tratate din perspectiva faptei cauzatoare, fie sunt lăsate spre rezolvare practicienilor.

⁹ J. Hauser, *Observations sous Civ. I*, 26 martie 1996, *Revue trimestrielle de droit civil*, 1996, 871.

¹⁰ V.L. Cadiet, *Les metamorphoses du préjudice*, în *Les métamorphoses de la responsabilité*, Éd. Presses Universitaires de France, 1998, p. 37.

¹¹ J. Carbonnier, *Droit et passion du droit sous la V-e République*, Ed. Flammarion, 1995, p. 122, C. Atias, *Le droit de nuire*, D. 1997, chron. p. 385.

¹² Pentru detalii, a se vedea S. Neculaescu, *Reflecții privind fundamentul răspunderii civile delictuale*, *Dreptul* nr. 11/2006, pp. 32-50.

¹³ M. Eliescu, *Răspunderea civilă delictuală*, Ed. Academiei, București, 1972, p. 5.

¹⁴ H. et L. Mazeaud, A. Tunc, *Traité théorique et pratique de la responsabilité civile délictuelle et contractuelle*, t. I. 6-e édition, nr. 208, Éd. Montchrestien, 1965.

Odată cu procesul de obiectivizare a răspunderii civile, prejudiciul intră în prim planul dreptului modern al răspunderii astfel că distincțiile mai sus menționate capătă actualitate. Nevoia de a distinge între, ceea ce îndeobște numim daună, în înțeles de pagubă și prejudiciu vine să satisfacă, atât o exigență de ordin terminologic dar ea este reclamată și de deosebirea calitativă dintre cele două noțiuni.

Sub aspect formal, dreptul francez folosește termeni precum *dommage* (daună) și *préjudice* (prejudiciu), în timp ce terminologia românească este, de această dată, mai nuanțată, folosind și termenul de „pagubă”. Cei trei termeni românești sunt folosiți, de regulă, în același înțeles, desemnând efectul suferit de victimă, în plan patrimonial sau moral dar pot desemna și realități diferite. Astfel, dacă ne referim la acțiunea în daune, termenul „daună” capătă înțeles de despăgubiri civile (daune-interese). Când ne referim la „daunele morale”, termenul are, de regulă, înțelesul de daune-interese (mai corect, daune compensatorii), astfel că, pentru un plus de rigoare, desemnarea efectului pe care îl resimte victima în plan moral, să fie consacrat termenul „leziuni morale”, în condițiile în care, un alt termen sinonim, cel de „pagubă morală” ar fi total impropriu.

Dar, distincția dintre daună, în înțeles de pagubă și prejudiciu răspunde nu doar unor exigențe terminologice dar și nevoii de personalizare a prejudiciului¹⁵.

Astfel, se propune ca dauna să desemneze leziunea privită abstract, în timp ce prejudiciul ar urma să desemneze „consecințele juridice reparabile ale daunei pentru fiecare victimă, impactul leziunii cu situația sa personală”¹⁶, considerându-se, pe bună dreptate că „una este leziunea, atingerea adusă persoanei (prejudiciul corporal), bunurilor (prejudiciul material), sentimentelor (dauna morală) și un alt lucru îl reprezintă consecințele leziunii ...”¹⁷. Altfel spus, ceea ce are în vedere răspunderea civilă delictuală, nu este o daună impersonală, invariabilă ci consecințele juridice produse în concret, raportate la situația victimei lezate.

Înainte chiar ca aceste nuanțări să fi fost făcute, propunând aceeași distincție, am afirmat că în timp ce „paguba are un caracter neutral, exprimând pur și simplu pierdere de valoare, anume de valoare de schimb, economică, reflectată pecuniar, cifric, fie ea *damnum emergens* ori *lucrum cessans* ... prejudiciul, are un registru de expresie mai larg, el nu este neutral, este incident, în sensul că exprimă o *laesio*, lovește o victimă, afectându-i drepturile sale subiective patrimoniale sau personale ori interesele, altfel spus, are o expresie juridică”¹⁸. În timp ce dauna (*damnum*), în înțelesul său de efect, este orice pierdere, distrugere de valoare, afectare generică,

¹⁵ Ph. le Tourneau, L. Cadiet, *Droit de la responsabilité et des contrats*, Éd. Dalloz, Paris, 2000, p.298, V.S. Rouxel, *Recherche sur la distinction du dommage et du préjudice*, thèse, Grenoble, 1994, Y. Lambert-Faivre, *op. cit.*, nr. 21 și 86, Aubry et Rau, *Responsabilité délictuelle*, Éd. Litec, 1989, nr. 10.

¹⁶ X. Pradel, *op. cit.*, nr. 15.

¹⁷ M. Cadiet, *Les métamorphoses du préjudice...op. cit.* pp. 37-38.

¹⁸ S. Neculaescu, *Răspunderea civilă delictuală. Examen critic al condițiilor și fundamentării răspunderii civile delictuale în dreptul civil român*, Ed. Șansa, București, 1994, p. 36.

prejudiciul este și el o daună, dar este ceva mai mult, putând fi calificat drept „expresia juridică a pagubei”¹⁹. Este ceea ce autorii precitați au spus-o într-o exprimare mai sugestivă că, în timp ce „dauna relevă ordinea de fapt, prejudiciul relevă de ordinea de drept”²⁰. Atât Anteproiectul francez de reformă a dreptului obligațiilor și a prescripției cât și Principiile europene ale răspunderii civile au în vedere această distincție. Astfel, Geneviève Viney, un nume de referință în materia răspunderii civile, autoarea textelor propuse prin Anteproiectul de reformă, făcând expunerea de motive la textele normative propuse ne spune că „în măsura posibilului, grupul a încercat să dea sens distincției dintre termenii „daună” și „prejudiciu”, dauna desemnând atingerea persoanei sau a bunurilor victimei iar prejudiciul, leziunea intereselor patrimoniale sau extrapatrimoniale care rezultă”²¹

O asemenea distincție între daună și prejudiciu explică mai bine nevoia de a reconsidera raportul dintre repararea în natură a prejudiciului și repararea prin echivalent și este prezentă Dacă repararea în natură a fost gândită pentru a restabili pe cât posibil echilibrul afectat prin producerea unei pagube, obligarea autorului la plata de despăgubiri civile prin echivalent, nu este o „reparare” propriu-zisă ci doar o înlocuire a pierderii suferite, o indemnizare a victimei, prin alocarea unei sume de bani echivalente prejudiciului suferit, o măsură care vine să înlocuiască practic repararea, care, în sens propriu n-ar putea fi decât o restaurare, ceea ce în practică rareori se întâmplă. Cu atât mai mult, sintagma „repararea daunelor morale” este improprie, pentru că nu poate fi vorba de o „reparare” a unei leziuni morale, prin ea însăși ireparabilă, fiind, de cele mai multe ori, o stare unică, incomparabilă, incomensurabilă și irepetabilă. În astfel de situații, dreptul nu face decât să ofere un paliativ menit a ameliora doar situația injustă a victimei și nu de a o repune *in statu quo ante*.

3. CONDIȚIILE REPARĂRII PREJUDICIULUI CAUZAT PRIN VĂTĂMAREA INTERESULUI

Pentru ca prejudiciul cauzat prin vătămarea intereselor altuia să fie reparabil, sunt impuse de norma de la art. 1359 NCC, următoarele condiții: „interesul să fie legitim, serios și, prin felul în care se manifestă, creează aparența unui drept subiectiv”.

Soluția la care se oprește noua reglementare în problema interesului lezat ca premiză a răspunderii civile este diferită față de cea pe care o avansează principalele proiecte europene de codificare a dreptului răspunderii. Avem în

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Y. Lambert-Faivre, *op. cit.*, nr. 86.

²¹ Geneviève Viney, *Exposé des motifs, Avant-Projet de reforme du droit des obligations et du droit de la prescription, Rapport à Monsieur Pascal Clément, Garde de Sceaux, Ministre de la Justice*, 22 sept. 2005, pp. 141-170, www.lexinter.net.

vedere, atât Anteproiectul francez de reformă a dreptului obligațiilor și al dreptului prescripției supranumit Anteproiectul Catala, după numele profesorului Pierre Catala, președintele comisiei de redactare a acestui ambițios demers cât și Principiile dreptului european al răspunderii civile (Principles of European Tort Law). Noua reglementare, deși ia act de principalele evoluții în materia răspunderii civile delictuale, printr-un text echivoc care, deși în titlul normei se referă la „prejudiciul constând în vătămarea unui interes”, în realitate are în vedere prejudiciul „și când acesta este urmare a atingerii aduse unui interes al altuia ...”, vizând doar prejudiciul prin „ricșeu”, cum este el numit de doctrina franceză. Ne propunem să analizăm aceste condiții ale interesului, urmând ca în final să ne exprimăm un punct de vedere referitor la această nouă reglementare.

3.1. INTERESUL SĂ FIE LEGITIM

3.1.1. Autonomia legitimității interesului în dreptul substanțial civil

Prin tradiție, legitimitatea interesului reprezintă o condiție de promovare a acțiunii în justiție, văzută ca fine de neprimire a acesteia (*pas d'interet pas d'action*), principiu exprimat în art. 31 din noul Cod de procedură civilă francez, text potrivit căruia „acțiunea este deschisă celor care au un interes legitim...” precum și în art. 32 din Proiectul noului Cod de procedură civilă român care, referindu-se la interesul de a acționa, dispune că el trebuie să fie „determinat, legitim, personal, născut și actual”.

Concomitent însă, legitimitatea este evocată tot mai insistent și în dreptul civil substanțial, în cadrul răspunderii civile delictuale, ca o condiție a prejudiciului reparabil. Astfel, Codul civil italian enunțând principiul răspunderii la art. 2043, are în vedere doar „dauna injustă”²². Anteproiectul francez de reformă a dreptului obligațiilor și a dreptului prescripției prevede la art. 1343 că „este reparabil orice prejudiciu cert constând în leziunea unui interes legitim, patrimonial sau extrapatrimonial, individual sau colectiv” iar Principiile dreptului european al răspunderii civile (EGTL) califică legitimitatea prejudiciului în art. 2:103 ca o condiție a răspunderii civile. O bună parte a doctrinei de drept civil consideră că legitimitatea interesului „nu este decât o prelungire în materia răspunderii civile a unei reguli de drept procesual civil consacrată de texte”²³, în timp ce alții consideră că „acțiunea conferă doar puterea de a cere judecătorului să examineze pe fond pretenția. Acest drept este în mod evident diferit de dreptul substanțial invocat în susținerea pretenției... Acțiunea nu este decât dreptul de a statua pe fond și nimic

²² Art. 2043. Risarcimento per fatto illecito. Qualunque fatto doloso o colposo, che cagiona ad altri un danno ingiusto, obbliga colui che ha commesso il fatto a risarcire il danno.

²³ Fr. Terré, Ph. Simler, Y. Lequette, *op.cit.* p. 636.

altceva”²⁴, pentru că, „sub pretextul aprecierii legitimității interesului de a acționa, judecătorii sesizați apreciază deja legitimitatea pretenției în rezolvarea cererii de reparare a prejudiciului, astfel că existența acțiunii ține de însuși fondul dreptului”²⁵.

Alteori, privită din perspectivă morală, exigența legitimității interesului este contestată, atât din punct de vedere procesual, afirmându-se că legitimitatea nu poate însemna mai mult decât „interesul personal de a acționa”²⁶, cât și al dreptului substanțial, unde ni se spune că „repararea decurge din daună, care este un fapt și nu un drept prealabil”²⁷.

Și sub aspect terminologic, formula „interes legitim juridicește protejat” a fost criticată pentru că ea nu face decât să asocieze „două elemente dintre care unul se atașează exigențelor prealabile de primire a cererii, iar celălalt exigențelor cerute pentru admiterea ei”²⁸.

Problema raportului dintre dreptul subiectiv și acțiunea în justiție este cu mult mai complexă și ea excede oarecum preocupării de față. În ce ne privește, credem că legitimitatea intereselor lezate ale victimei este o condiție autonomă a prejudiciului reparabil, soluție care se impune chiar și fără a face o întreagă incursiune în abordările atât de nuanțate ale doctrinei²⁹. Câtă vreme, atât proiectele europene de codificare a dreptului răspunderii cât și noul nostru Cod civil prevăd *in terminis*, condiția de legitimitate a interesului pentru repararea prejudiciului, ea constituie deja un bun câștigat astfel că discuția își pierde din consistență. Dar, odată convenit că legitimitatea interesului trebuie analizată din perspectiva dreptului substanțial, aceeași condiție transpusă în plan procesual devine tot mai discutabilă. Ea ar putea fi distinct examinată doar în anume situații prevăzute de lege, cum este cazul asigurării de dovezi, reglementat de art. 235 C. pr. civ. sau cazurile prevăzute de art. 110 C. pr. civ.: cererea de predare a unui imobil, la împlinirea termenului de locațiune, făcută chiar înainte de împlinirea acestui termen, cereri pentru executarea la termen a unor obligații prevăzute de text. În rest, legitimitatea rămâne o condiție de fond a dreptului sau interesului invocat în justiție.

3.1.2. Reperele legitimității în materia răspunderii civile delictuale

Evocarea legitimității în această materie este făcută din perspective diferite, doctrina folosind formule dintre cele mai diverse: de la „prejudiciu legitim”, care

²⁴ J. Ghestin, *Introduction au droit*, Éd. Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1994, nr. 589.

²⁵ Ph. le Torneau, L. Cadiet, *Droit de la responsabilité et des contrats*, Éd. Dalloz, Paris, 2000, p. 314.

²⁶ L. Cadiet, *Droit judiciaire privé*, 2e éd., Éd. Litec, Paris, 1998, nr. 849-851.

²⁷ L. Cadiet, *Le prejudice d'agrément*, apud Ph. le Torneau, L. Cadiet, op. cit., nr. 1392.

²⁸ I. Deleanu, op. cit., p. 221.

²⁹ Pentru detalii, a se vedea I. Deleanu, op. cit., pp. 156-172, 218-224 M. Nicolae, *Prescripția extincțivă*, Ed. Rosetti, București, 2004, pp. 81-122.

ar însemna „legitimitatea și liceitatea interesului lezat”³⁰, la „caracterul licit al prejudiciului”³¹, fiind vizate „legitimitatea interesului lezat și liceitatea prejudiciului invocat”³² sau la „conformitatea interesului lezat cu constanța legitimității”³³.

Constanța legitimității este de regulă raportată la trei repere fundamentale: liceitatea, ordinea publică și bunele moravuri, afirmându-se că liceitatea și moralitatea sunt cele două componente ale acesteia.”³⁴. Dacă prin legalitate înțelegem tot ce este conform cu legea, tot ce permite dreptul pozitiv, legitimitatea este un concept mai larg fiind definită drept „conformitatea unei instituții cu o normă juridică sau etică superioară, percepută ca fundamentală de către o colectivitate care acceptă moral și politic autoritatea acestei instituții”³⁵ sau, într-o altă formulă, „conformitatea unui interes sau a unei situații juridice cu adevărul, justiția și echitatea”³⁶. La rândul lor, bunele moravuri sunt definite ca „un ansamblu de reguli impuse printr-o morală socială certă, într-un timp și un loc dat, care, în paralel cu ordinea publică, în care sunt uneori incluse bunele moravuri, constituie o normă de referință prin care sunt apreciate comportamentele.”³⁷ Conținutul bunelor moravuri nu este încremenit în perimetrul unor standarde morale imuabile ci variază în raport cu principalele curente de idei ale unei epoci, cu schimbările de mentalitate pe care evoluția socială le determină și chiar cu moda timpului.

Cu motivarea că prejudiciul este ilicit, jurisprudența a respins acțiunea în daune-interese formulată de o menajeră, victima unui accident de circulație, prin care solicita indemnizarea orelor de muncă efectuate „la negru”, reținându-se că reclamanta „putea obține repararea remunerației pierdute numai dacă era licită”³⁸.

Alte situații vizează, nu atât caracterul licit al pierderii suferite de victimă dar și situația ilicită în care se afla victima la momentul producerii prejudiciului. Este cazul călătorului clandestin, victimă a unui accident de circulație. Poate el obține despăgubiri?

Dacă primul impuls ne-ar îndemna să apreciem că un asemenea prejudiciu n-ar trebui reparat opunându-se principiul *Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*, cel care spune că nimeni nu poate face din propria nedemnităte un titlu

³⁰ Ph. Malinvaud, *op. cit.*, nr. 551, p. 404.

³¹ L. F. Reglero Campos (coordinador), *Tratado de responsabilidad civil*, Ed. Thomson Aranzadi, 2003, p. 234.

³² Y. Lambert-Faivre, *Droit du dommage corporel. Systèmes d'indemnisation*, Éd. Dalloz, Paris, p. 283.

³³ X. Pradel, *op. cit.*, p. 133.

³⁴ *Idem*, p. 179.

³⁵ G. Cornu, *Vocabulaire juridique*, Éd. Presses Universitaires de France, 2008, p. 542.

³⁶ J. Vidal, *L'arrêt de la chambre mixte du 27 février 1979; le droit à la réparation de la concubine et le concept de dommage reparable*, J.C.P. 1971, nr. 2390.

³⁷ G. Cornu, *Vocabulaire juridique*, Éd. Presses Universitaires de France, 2008.

³⁸ Cass. 2e civ., 24 jan 2002, JCP, 1971, nr. 2930.

pentru a-și valorifica un drept în justiție³⁹, la o analiză mai atentă a incidenței acestui adagiu în practică vom vedea că soluțiile sunt diferite. În problema care ne preocupă, potrivit unei prime opinii, acest adagiu nu se aplică în materia răspunderii delictuale, astfel că, deși victima se afla într-o situație ilegală, poate obține despăgubiri când a suferit un prejudiciu⁴⁰. În același sens s-a pronunțat și Curtea de casație franceză, care, având a examina această excepție, a decis că instanța „nu va fi ținută să răspundă la o argumentare inoperantă trasă dintr-un adagiu care este străin răspunderii civile”⁴¹, soluție susținută de doctrină. Tot astfel, într-o altă cauză vizând despăgubiri cerute de călătorul clandestin care n-a putut dovedi că are bilet de călătorie, aceeași instanță a decis la 19 februarie 1992 că despăgubirea victimei se impune „indiferent de caracterul fraudulos al călătoriei”⁴².

Într-o altă opinie, s-a afirmat că „este temerar să se considere că adagiul *Nemo auditur* ... este străin răspunderii civile în condițiile în care există și alte precedente unde principiul a fost invocat”⁴³.

Nu este mai puțin adevărat că diversitatea situațiilor în care se poate plasa victima face imposibilă orice tentativă de tipizare a lor. Astfel, dacă au fost indemnizate prejudiciile suferite de toxicomanul care se deplasa pentru a-și procura droguri, a prostituatei accidentate la locul unde își exercita meseria, cu motivarea că nu există o legătură directă de cauzalitate între situația ilicită a victimei și prejudiciul suferit, în alte cazuri, cum este cel al jucătorului care avea interdicție de a intra în cazinou sau al comerciantului căruia proprietarul terenului i-a interzis să-și expună marfa cu ocazia unei sărbători, au fost respinse acțiunile formulate de victime. Se poate concluziona că situația ilegală în care se află victima nu este un impediment absolut pentru acordarea despăgubirilor pretinse, astfel că instanța investită va trebui să evalueze, de la caz la caz, contribuția cauzală efectivă a fiecărui caz în parte⁴⁴.

În alte situații în care victima a participat la fapta prejudiciabilă, cum a fost cazul agresorului care a pretins că victima a depășit limitele unei legitime apărări sau al proxenetului care a invocat imoralitatea prostituatei în susținerea soluției de respingere a sumelor datorate acesteia, soluțiile jurisprudenței au oscilat între a da eficiență principiului *Nemo auditur* ..., refuzând daunele solicitate sau făcând un partaj de răspundere și calificând fapta victimei drept o cauză de exonerare parțială de răspundere. În preocuparea de a dezdauna victima pentru orice

³⁹ A se vedea G. Ripert, *La règle morale dans les obligations civiles*, Éd. Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1925, pp. 175-185.

⁴⁰ M. le Tourneau, „*La règle nemo auditur...*”, thèse, Éd. Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1970, nr. 47.

⁴¹ Civ. 1-ème, 17 nov. 1993, *Revue trimestrielle de droit civil*, 1994, p. 115.

⁴² Civ. 2-ème, 19 février 1992, *Bull. Civ. II*, nr. 54; *JCP* 1993. II. 22170.

⁴³ M. Jourdain, *note sous Civ. I 17 nov. 1993*, *Revue trimestrielle de droit civil*, 1994, p. 118.

⁴⁴ Ph. Malinvaud, *op. cit.*, p. 405.

prejudiciu suferit, Curtea de casație franceză a consacrat cea de-a doua soluție⁴⁵, care a fost virulent criticată de doctrină⁴⁶, considerându-se că legitimitatea se află într-un proces de declin, fiind astăzi mai relaxată ca oricând.

În ce ne privește, credem că sintagme precum „prejudiciu legitim” sau „prejudiciu licit”, chiar dacă sunt întrebuințate de autori de prestigiu, de jurisprudență sau chiar în proiectele de codificare europeană a dreptului răspunderii, sunt cel puțin discutabile. Această nouă dihotomie propusă în doctrina mai recentă, „prejudiciu legitim-prejudiciu nelegitim” este menită doar a distinge între prejudiciul demn de reparare și cel care nu poate aspira la reparare sau indemnizare. Privită în contextul în care este folosită de regulă, condiția de legitimitate a prejudiciului are aceeași semnificație ca și legitimitatea intereselor lezate ale victimei. Or, dacă interesele sunt legitime, prejudiciul, care este rezultatul încălcării lor, nu poate fi și el tot legitim. Fiind, prin definiție, un rău, o lezare a persoanei sau a bunurilor pe care dreptul n-o poate tolera, prejudiciul, privit din perspectiva victimei care îl încearcă, este prin el însuși injust, așa cum este calificat de Codul civil italian în enunțul principiului răspunderii delictuale⁴⁷. Orice prejudiciu se concretizează într-o leziune a unor valori economice sau morale care nu ni le putem imagina a fi legitime la propriu, decât în ipotezele în care operează clauzele de nerespabilitate, cum este cazul celor cauzate în timpul unor competiții sportive. El este supus reparării, nu pentru că ar fi just și legitim ci tocmai pentru că este injust și deci nelegitim. Pe de altă parte, dacă acceptăm distincția „prejudicii licite – prejudicii ilicite”, vom ajunge să vorbim și de „prejudicii morale-prejudicii imorale”, această din urmă sintagmă complicând și mai mult terminologia juridică într-o materie atât de sensibilă cum este răspunderea civilă, unde nevoia de rigoare este vitală. De aceea credem că pentru a desemna calitatea prejudiciului de a fi supus reparației trebuie făcut apel doar la „legitimitatea interesului lezat” al victimei și nu la „legitimitatea prejudiciului” sau la „liceitatea” acestuia.

3.1.3. Prejudiciul suferit de concubini

Despre legitimitatea interesului vătămat al victimei a început să se vorbească în contextul relațiilor de concubinaj. De fapt, discuția a plecat de la caracterul nelegitim al concubinajului care făcea ca despăgubirile pretinse de către unul dintre concubini, reprezentând prejudiciul suferit prin rigoșeu, ca urmare a decesului partenerului, să fie considerate ca expresie a unor interese nelegitime. Este motivul pentru care, un rafinat autor român, constată, pe bună dreptate, că în problema legitimității „se confundă „interesul” cu „calitatea” de a acționa, ca

⁴⁵ Civ. 1-ère 17 nov. 1993, Bull. civ. nr. 326.

⁴⁶ P. Jourdain, „La victime indigne ou en situation illicite peut-etre encore pretendre à l'indemnisation de son dommage?”, Revue trimestrielle de droit civil, 1994, p. 115.

⁴⁷ Art. 2043. Qualunque fatto doloso o colposo, che cagiona ad altri un danno ingiusto, obbliga colui que ha commesso il fatto a risarcire il danno.

destinatar al regulii în virtutea căreia victima unui prejudiciu are, în anumite condiții, un drept la reparație⁴⁸. Privită doar secvențial, constatarea este impecabilă, numai că legitimitatea nu trebuie privită doar în acest context, așa cum o face încă, în mod inexplicabil, doctrina, ci trebuie văzută cu valoare de principiu pentru orice ipoteză de răspundere, așa cum este consacrată în proiectele europene de codificare a dreptului privat la care ne vom referi în cele ce urmează.

Privită în timp, deși unii autori localizează discuția privitoare la legitimitate în anii 1960 în contextul acțiunii în pretenții formulată de concubină pentru prejudiciul „prin rigoșeu” suferit prin decesul partenerului său⁴⁹, controversa este ceva mai veche și ea începe în anul 1937 când Camera civilă a Curții de casație franceză pronunță o soluție în cazul Métenier prin care întrerupe practica indemnizării solicitate de concubini cu motivarea că, potrivit art. 1382 C. civ. fr., „trebuie justificat nu doar un simplu prejudiciu oarecare ci lezarea unor interese legitime juridice protejate”⁵⁰. Prin aceeași motivare s-a reținut că în lipsa unei legături juridice între cei doi parteneri relațiile stabilite în cadrul concubinajului nu pot avea legitimitate. Se deschide o nouă cutie a Pandorei, momentul reprezentând punctul de plecare a unei largi dezbateri doctrinare și jurisprudențiale care a urmat, centrată pe efectele juridice ale concubinajului.

În evoluția ei, jurisprudența anterioară anului 1937 s-a dovedit a fi permisivă față de prejudiciile prin rigoșeu admitând acțiunile în pretenții ca urmare a vătămării simplului interes lezat al victimei. Încă din anul 1983 jurisprudența franceză considera că „articolul 1382 C. civ. nu limitează nici natura prejudiciului încercat, nici natura legăturii care unește, în caz de deces, victima de fapt cu cel îndreptățit la reparație”⁵¹. Motivarea a fost preluată și în soluțiile date acțiunilor formulate de concubini, făcându-se apel la obligația naturală. Așa s-a ajuns să fie despăgubită concubina pentru pierderea susținerii financiare întrerupte prin decesul partenerului său cauzat printr-o faptă prejudiciabilă. Tot astfel, apelând la principiul *Ubi lex non distinguit nec nos distinguere debemus*, jurisprudența franceză a admis acțiunea formulată de logodnică pentru prejudiciul material și moral suferit prin decesul viitorului soț⁵². Deși mentalitatea epocii era ostilă stării de concubinaj, jurisprudența epocii s-a dovedit mai permisivă decât doctrina, admitând, în câteva situații excepționale, asemenea acțiuni, prin apelul la legitimitatea interesului susținut de victimă, în condițiile în care aceasta întreținuse relații de concubinaj cu defunctul o perioadă de mai mulți ani, timp în care s-a născut și un copil⁵³.

Pe măsură ce conceptul de legitimitate pătrunde în dreptul substanțial al răspunderii, jurisprudența se dovedește tot mai restrictivă. Momentul care declan-

⁴⁸ I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, vol. I, ed. 2, Ed. C.H. Beck, București, 2007, p. 221.

⁴⁹ Ph. Malinvaud, *op. cit.*, p. 404.

⁵⁰ Civ. 27 juillet 1937, S. 1938-1, cazul Dangereux, *apud* X. Pradel, *op. cit.*, p. 31.

⁵¹ Crim. 20 février 1863, *apud* X. Pradel, *op. cit.*, p. 21.

⁵² X. Pradel, *op. cit.*, p. 24.

⁵³ C.A. Montpellier, 24 iunie 1924, D. 1924-II, P. 145, *apud* Ph. Malinvaud, *op. cit.*, p. 27.

șează o nouă etapă în evoluția jurisprudenței este anul 1937 când Camera civilă a Curții de casație franceză, întrerupe practica indemnizării solicitate de concubini cu motivarea că, potrivit art. 1382 C. civ. fr., „trebuie justificat nu doar un simplu prejudiciu oarecare ci lezarea unor interese legitime juridicește protejate”⁵⁴. Prin aceeași motivare s-a reținut că în lipsa unei legături juridice între cei doi parteneri relațiile stabilite în cadrul concubinajului nu pot avea legitimitate.

A treia etapă în evoluția jurisprudențială privitoare la legitimitatea interesului lezat începe în Franța la 27 februarie 1970, dată la care, în cauza Dangereux, Curtea de casație franceză se pronunță în sensul unificării soluțiilor în materia indemnizării prejudiciului prin ricoșeu, menținând restricția doar pentru concubinajul homosexual cu motivarea că „starea de concubinaj nu poate rezulta decât dintr-o relație stabilă și continuă având aparența unei căsătorii, dar numai între un bărbat și o femeie”⁵⁵. Rămânea totuși de știut dacă și relațiile adulterine se pot bucura de aceeași favoare, întrebare la care jurisprudența a pronunțat soluții contradictorii, acordând inițial despăgubiri doar în cazul unor relații de concubinaj care „ofereau garanții de stabilitate și nu prezentau un caracter delictual”, adică nu implica adulterul⁵⁶. Ulterior, urmare Legii din 11 iulie 1975 care a dezincriminat infracțiunea de adulter, asemenea pretenții ale concubinei au fost admise și în cazul concubinajului adulterin, mergând până a indemniza atât soția cât și amanta, în concurs⁵⁷, ceea ce a trezit reacția doctrinei potrivit căreia o asemenea jurisprudență încurajează bigamia și de ce nu, și poligamia, contrare ordinii publice.⁵⁸

Jurisprudența românească s-a aliniat acestei tendințe, încă din anii 1960⁵⁹, dezvăluind atât pe concubină cât și pe copiii născuți în afara căsătoriei, dacă ei s-au aflat în întreținerea victimei și prestarea întreținerii avea caracter de stabilitate, soluții aprobate de doctrină⁶⁰.

Momentul cu deschiderea cea mai liberală în această evoluție îl constituie art. 515-8 C. civ. fr. introdus prin Legea nr. 99-944 din 15 noiembrie 1999 prin care a fost instituit Pactul civil de solidaritate care a instituționalizat concubinajul. Potrivit acestui text concubinajul este „o uniune de fapt, caracterizată prin o viață comună prezentând caracter de stabilitate și de continuitate, între două persoane, de sex diferit sau de același sex, care trăiesc în cuplu”. Doctrina a sancționat această nouă viziune a legiuitorului francez privind relațiile homosexuale, caracterizând-o drept „o violare a ceea ce ar trebui să fie constanta legitimității”⁶¹, afirmând că

⁵⁴ Civ. 27 juillet 1937, S. 1938-1, cazul Dangereux, *apud* X. Pradel, *op. cit.*, p. 31.

⁵⁵ Cass. 3-e civ, 17 dec. 1997, D. 1998, III.

⁵⁶ Cass, ch. Mixte, 27 fevr. 1970: D 1970, 201 citată de Ph. Malinvaud, *op. cit.*, nr. 551, p. 403.

⁵⁷ C.A. Riom, 9 novembre 1978, JCP, 1979-II, nr. 19107, *apud* X. Pradel, *op. cit.*, p. 142.

⁵⁸ Y. Lambert-Faivre, *op. cit.* p. 284.

⁵⁹ Trib. Suprem, Colegiul civil, decizia nr. 971/1964, L.P. nr. 12/1964, p. 80, Colegiul penal, decizia nr. 446/1964, J.N. nr. 2/1964, p. 152.

⁶⁰ C. Birsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Ediția a IX-a revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2008, pp. 146-147.

⁶¹ X. Pradel, *op. cit.*, p. 138.

„societatea permisivă contemporană face să dispară aceste norme permițând libertăți ale unei societăți a plăcerilor, sub-produse ale societății industriale a căror exercitare riscă să întrețină exploatarea și umilirea persoanei”⁶². Indemnizarea unor astfel de prejudicii nu face decât să afecteze consistența conceptului de legitimitate. Lista lor este în continuă creștere și tinde să includă ipoteze cel puțin discutabile de răspundere civilă delictuală, printre care și cele la care ne vom referi în cele ce urmează.

3.1.4. Prejudiciului cauzat prin faptul nașterii

În această psihoză a reparației au fost înregistrate acțiuni prin care s-au pretins despăgubiri pentru prejudiciul suferit ca urmare a nașterii unui copil. Progresele înregistrate de biotehnică au alimentat o logică a dorinței de a evita orice risc inerent existenței. Printre asemenea riscuri se află două categorii de prejudicii, îndelung dezbătute, în principal din perspectivă medicală și juridică: prima vizează nașterea unui copil nedorit iar a doua privește nașterea unui copil handicapat⁶³. În asemenea cazuri noțiunea de prejudiciu suscită dificultăți fără a se putea stabili dacă el ține de existența, de certitudinea sau de legitimitatea lui⁶⁴.

Prejudiciul cauzat prin nașterea unui copil nedorit (wrongfull birth). Jurisprudența a fost confruntată cu acțiunea prin care părinții au solicitat despăgubiri pentru prejudiciul suferit ca urmare a ratării unei întreruperi voluntare a sarcinii atribuite culpei personalului medical. În Franța, Consiliul de stat a motivat soluția de respingere a acțiunii într-o cauză din 2 iulie 1982 motivând-o astfel: „nașterea unui copil, chiar dacă survine după intervenția practică fără succes în vederea întreruperii sarcinii, nu este generatoare de un prejudiciu de natură a deschide mamei un drept la reparație de către spital”. La rândul ei, Curtea de casație a decis într-o cauză judecată la 25 iunie 1991 că „existența unui copil conceput nu poate, prin ea însăși, constitui pentru mama copilului, un prejudiciu reparabil, chiar dacă nașterea a survenit după o intervenție practică fără succes în vederea întreruperii sarcinii”⁶⁵. Soluțiile au fost salutate de doctrină cu motivarea că recursul la morală este indispensabil odată ce afirmăm valoarea intrinsecă a vieții și superioritatea ei⁶⁶. Deși se poate vorbi de un prejudiciu el nu poate fi considerat legitim în raport de dreptul la viață al copilului născut în aceste condiții.

Instanțele din Canada și SUA s-au arătat mai generoase cu mamele care s-au considerat victimele unei nașteri nedorite. În cazul „Cooke” Curtea de apel din Montreal a obligat medicul acuzat de eroare de contracepție, la 30 000 euro pentru cheltuielile făcute cu întreținerea copilului până la majorat, reținând că „o sarcină

⁶² Ph. Malaurie, L. Aynès, *Traité de droit civil. Les obligations*, Cujas, 10-e éd. 2000, nr. 525.

⁶³ C.E., 2 juillet 1982, D. 1984, p. 425.

⁶⁴ P. Jourdain, *Les principes de la responsabilité civile*, Éd. Dalloz, 6-e édition, Paris, 2003, p. 130.

⁶⁵ Civ., I, 25 juin 1991, D. 1991, p. 566, note Ph. le Tourneau.

⁶⁶ G. Viney, P. Jourdain, *Les conditions de la responsabilité*, 2 édition, Éd.1998, nr. 249-2.

pe care mama și-a dorit s-o întrerupă poate constitui un prejudiciu reparabil”⁶⁷. Jurisprudența nord americană a admis, începând cu anul 1960, acțiuni denumite *wrongfull conception*, Curtea de apel a statului California acordând despăgubiri pentru nașterea celui de-al 10-lea copil nedorit.

O situație specială este aceea în care copilul a fost conceput ca urmare a unui viol, unde prejudiciul nu constă în faptul nașterii propriu-zise, în discuție aflându-se prejudiciul moral pretins de mamă al cărui interes de a nu se fi născut copilul în asemenea circumstanțe trebuie privit ca legitim.

Prejudiciul suferit prin nașterea unui copil handicapat (wrongfull life).

Nașterea unui copil handicapat este subiectul unei dispute dintre cele mai animate, atât în lumea medicală dar și în cea juridică, discuțiile purtându-se cu precădere pe implicațiile de ordin etic pe care le suscită „șansa de a nu se naște”⁶⁸, exprimare care, prin ea însăși trezește reacții dintre cele mai nuanțate.

În Franța, o astfel de discuție a prilejuit-o cauza Perruche, precedentul cel mai important care a marcat evoluția, atât doctrinară cât și jurisprudențială în această materie⁶⁹. Însărcinată în luna a 4-a, Josette Perruche, descoperind că prezintă simptome de rubeolă, a decis să întrerupă sarcina pentru a nu da naștere unui copil cu un posibil handicap. În urma unor teste de specialitate, medicul a asigurat-o pe viitoarea mamă că afecțiunea nu va afecta sănătatea fătului. La 14 ianuarie 1983, micuțul Nicolas a venit pe lume suferind de sindromul Gregg, un ansamblu de anomalii care grupează tulburări neurologice, surzenie, leziuni oculare, cardiopatie și defecte motorii. Soții Perruche au formulat două acțiuni: prima, *wrongfull birth*, prin care au solicitat indemnizarea pentru nașterea unui copil nedorit datorită handicapului, acțiune care a fost admisă cu motivarea că „erorile medicale le-au indus credința greșită că mama este imunizată și copilul se va naște normal” și alta, *wrongfull life (loos of expectation of life)*, formulată în numele copilului, admisă și ea, cu motivarea că „din moment ce greșelile comise de doctor și de laborator în executarea contractelor încheiate de doamna Perruche au împiedicat-o pe aceasta să-și exercite dreptul de a întrerupe sarcina pentru a evita nașterea unui copil cu handicap, acesta din urmă poate pretinde repararea prejudiciului rezultat din handicap și cauzat de erorile reținute mai sus”⁷⁰.

Recunoașterea unui „drept de a nu se naște” în cazul Perruche a trezit o serie de reacții potrivnice, atât din partea societății civile, a comunității medicale și a juriștilor. Astfel, Grupul Francez al Persoanelor Handicapate a dat publicității un comunicat prin care califică soluția de indemnizare a nașterii cu handicap drept „un dublu atentat la demnitatea tuturor celor care trăiesc cu deficiență, pentru că

⁶⁷ R.J.Q. 1995, p. 2765, apud X. Pradel, *op. cit.*, p. 147.

⁶⁸ P. Jourdain, *Du droit de n'est pas naitre. À propos de l'affaire Perruche*, Revue trimestrielle de droit civil nr. 2/2002, pp. 407-409.

⁶⁹ genethique.org/doss_theme/dossiers/l-arrèt_perruche.htm.

⁷⁰ Apud L'Ainès, *Préjudice de l'enfant né handicapé: la plainte de Job devant la Cour de Cassation*, Éd. Dalloz, 2001. chron., p. 492, *L'action de vie dommageable*, JCP, 2000, I, pp. 2275 -2280.

pune în discuție chiar dreptul lor la existență și ignoră dimensiunea umană a tuturor persoanelor handicapate⁷¹, poziție la care s-au alăturat și alte organizații. Autori francezi de prestigiu a afirmat că soluția nu înseamnă altceva decât recunoașterea unei „indemnizări fără răspundere”, în condițiile nu se poate vorbi de un raport de cauzalitate între fapta medicului, a laboratorului medical și handicapul noului născut. Singura cauză veritabilă este rubeola contractată de mamă în timpul sarcinii⁷².

Un argument de ordin etic invocat împotriva acestei decizii a fost acela potrivit căruia nu există în cauză un prejudiciu propriu-zis, pentru că altfel riscăm să considerăm că „viața, faptul de a trăi, pot fi considerate prejudicii, ceea ce este inacceptabil⁷³”.

O reacție deosebit de virulentă s-a înregistrat din partea comunității medicale, potrivit căreia „hotărârea pronunțată în cazul Perruche nu lasă decât o singură soluție practicienilor: aceea de a fi moralmente responsabili de moarte pentru a nu fi civilmente responsabili de viață. Dacă vorbim despre dreptul la o viață normală va trebui să definim normalitatea, să stabilim unde începe și unde sfârșește ea. Cine și cu ce drept ne poate spune că suprimarea vieții valorează mai mult decât o viață handicapată?”⁷⁴.

Sub acest asalt mediatic, răspunsul dat de Curtea de casație franceză n-a întârziat să apară, oferind discuției un caracter și mai animat: „unde este veritabilul respect față de persoană și de viață? În refuzul abstract al oricărei indemnizații sau, din contra, în admiterea ei, care va permite copilului să trăiască, cel puțin din punct de vedere material, în condițiile cele mai conforme cu demnitatea umană, fără a fi abandonat riscurilor ajutorului familial, privat sau public”.

Oricât de seducătoare au fost argumentele aduse de Curtea de casație, punctul său de vedere n-a fost cel care s-a impus. Ca urmare a protestului energetic al medicilor, la 4 martie 2002 a fost votată Legea nr. 2002-303 privitoare la drepturile bolnavilor și la calitatea sistemului de sănătate care, la art. 1 prevede principiul că „nimeni nu se poate prevala de un prejudiciu din simplul fapt al nașterii sale”.

Cât privește nașterea unui copil cu handicap nedescoperit în timpul sarcinii ca urmare a culpei medicale, aceeași lege prevede că părinții pot pretinde indemnizarea doar a prejudiciului lor suferit, fără a include sarcinile ulterioare pe care le implică acest handicap pe tot timpul vieții

3.2. INTERESUL SĂ FIE SERIOS

Potrivit noii reglementări, pentru ca prejudiciul încercat de altul să fie reparabil, el trebuie să fie urmarea atingerii unui interes „serios”. Semantic, această

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² O. Cayla, Y. Thomas, *Du droit ne pas naitre. À propos de l’Affaire Perruche*, Éd. Gallimard, Paris, 2002.

⁷³ <http://www.academon.fr/>.

⁷⁴ *Ibidem*.

nouă exigență poate fi înțeleasă, atât în sens calitativ, vizând un interes demn de protecție juridică, opus interesului frivol, cât și în înțeles cantitativ, un interes care are suficientă consistență, care este semnificativ. Cum prima condiție impusă de text interesului este legitimitatea, însușire care include seriozitatea privită în sens calitativ, rămâne să considerăm că noua reglementare are în vedere cel de-al doilea înțeles care privește gravitatea leziunii suferite de victimă. Într-o astfel de interpretarea însă, condiția de seriozitate privește prejudiciul suferit și nu interesul lezat. Oricât de legitim ar fi interesul, nu ne vom afla în fața unui caz de răspundere decât dacă încălcarea acestui interes a produs un prejudiciu serios, care, prin gravitatea sa, impune repararea.

„Seriozitatea” prejudiciului a fost tangențial evocată în contextul evaluării unor adagii tradiționale ale dreptului civil printre care și cel care spune că pretorul nu se preocupă de lucruri mărunte (*De minimis non curat praetor*⁷⁵). Mai apoi, această maximă este analizată dintr-o perspectivă sociologică a ceea ce Jean Carbonnier numește a fi „non-dreptul”⁷⁶, autor care afirmă că „tot ce nu este serios este non-drept”⁷⁷. Ilustrul autor recunoaște însă că sunt și situații în care dreptul trebuie să se aplece asupra unor lucruri mărunte, ceea ce s-ar traduce în reversul *De minimis curare debemus*. Lipsa de reacție a dreptului în fața unor prejudicii nesemnificative a fost criticată de alți autori care avertizează că „refuzul accesului la justiție poate fi considerat denegare de dreptate”⁷⁸. Pe de altă parte, în dreptul consumatorului, sunt astăzi frecvente situațiile în care, un prejudiciu privit din perspectivă individuală este lipsit de semnificație în timp ce, privit din perspectiva asociațiilor de consumatori, prejudiciul colectiv, fără a însuma prejudiciile individuale, face aplicabil dreptul răspunderii. În planul prejudiciile morale, leziuni aparent lipsite de consistență se dovedesc a fi devastatoare pentru sensibilitatea individuală, aceasta din urmă fiind o valoare care nu are a fi măsurată sau comparată, pentru a nu mai vorbi de practica francului simbolic care contrazice teoria non-dreptului.

Pentru aceste motive credem că noua condiție a seriozității interesului lezat nu face decât să complice în mod nejustificat lucrurile, înrăutățește în mod inexplicabil situația înjustă a victimei, lăsând loc de interpretări dintre cele mai diverse într-o materie în care este nevoie de claritate a exprimării normative. Dacă vom înțelege că legitimitatea în această materie este conformitatea interesului cu legea, ordinea publică și bunele moravuri, condiția de seriozitate a prejudiciului apare inclusă în acest concept nou și într-adevăr util dreptului răspunderii delictuale.

⁷⁵ E.H. Perreau, *Technique de la jurisprudence en droit privé*, Librairie des sciences politiques & sociales, Paris, 1923, pp. 180-182.

⁷⁶ J. Carbonnier, *Flexible droit. Pour une sociologie du droit sans rigueur*, 10e édition, Éd. Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 2001, pp. 25-52.

⁷⁷ Afirmația este preluată de X. Pradel, *op. cit.*, nr. 155, p. 190.

⁷⁸ A. Sériaux, *Questions controversées: la théorie du non-droit*, R.R.J. 1995, *apud* X. Pradel, *op. cit.*, p. 191.

3.3. INTERESUL SĂ CREEZE APARENȚA UNUI DREPT SUBIECTIV

Această prevedere nouă consacră soluțiile jurisprudenței prin care au fost supuse reparării și prejudiciile cauzate prin încălcarea simplului interes și nu doar pe cele rezultate prin încălcarea unui drept subiectiv. Cele mai frecvente cazuri în care se pune problema simplului interes sunt cele legate de pierderea întreținerii datorate în temeiul unor situații de fapt și nu de drept. Legea însăși consacră uneori asemenea situații cum este cazul art. 87 C. fam. potrivit căruia „soțul care a contribuit la întreținerea copilului celuilalt soț este obligat să continue a da întreținere copilului, cât timp acesta este minor, însă numai dacă părinții săi firești au murit, sunt dispăruți ori sunt în nevoie”. Drept urmare, în situația în care soțul care a contribuit la întreținerea copilului celuilalt soț este victima unui deces, copilul întreținut poate pretinde de la autorul faptei cauzatoare a decesului, despăgubiri reprezentând întreținerea de care a fost privat. Dacă în exemplul de mai sus, copilul are un drept subiectiv recunoscut de lege sunt și multe alte situații în care beneficiari ai întreținerii acordate benevol (părinți, copii, persoane vârstnice, concubini, persoane apropiate victimei directe) pot aspira la repararea prejudiciului suferit „prin ricoșeu” ca urmare a pierderii întreținerii, fără a exista un temei legal propriu-zis. Dar, pentru a putea fi supusă reparației, întreținerea trebuie să fi avut o suficientă continuitate și să nu se fi rezumat la ajutoare sporadice sau ne semnificative. Soluția își găsește motivarea în ideea că, deși o asemenea prestație nu este făcută în temeiul unei legături de rudenie de care legea leagă obligația de întreținere, deși, privită din perspectiva celui care a asigurat întreținerea, este o simplă favoare, din perspectiva celui întreținut ea reprezintă un bun câștigat, „o permanență îndestulătoare pentru a justifica presupunerea că ea ar fi continuat și în viitor”⁷⁹, ceea ce face ca „interesul beneficiarului prestației să fie apropiat în conținutul său de un adevărat drept subiectiv”⁸⁰, care, odată pierdut, îl îndreptățește să ceară repararea prejudiciului astfel suferit.

Singura obiecție care ar putea fi invocată celui care pretinde repararea unui astfel de prejudiciu ar fi nelegitimitatea interesului, analizată pe larg în cele ce preced. Aici avem doar în vedere acea susținere bănească făcută în alte scopuri decât acela de a-i asigura persoanei apropiate o susținere financiară. De exemplu, dacă cel care a prestat întreținerea cuiva a fost animat de preocuparea de a-l răsplăti pentru nedenunțarea unei infracțiuni sau pentru că i-a favorizat, prin poziția pe care o deținea, obținerea unui avantaj la care n-ar fi fost îndreptățit, o asemenea prestație nu poate constitui obiect al reparării.

⁷⁹ M. Eliescu, *op. cit.*, p. 101.

⁸⁰ C. Birsan, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, ed. a IX-a revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 147.

4. CÂTEVA OBSERVAȚII PRIVIND NOUA REGLEMENTARE

În opinia noastră reglementarea propusă de noul Cod civil prejudiciului cauzat prin încălcarea interesului altuia este insuficient elaborată, lăsând câteva întrebări esențiale în materia răspunderii civile delictuale, fără răspunsuri adecvate:

- în primul rând, nu se înțelege de ce norma de la art. 1359 NCC se referă la repararea prejudiciului când de fapt se are în vedere răspunderea pentru prejudiciul constând în vătămarea unui interes. Condițiile interesului lezat la care se referă textul privesc răspunderea; dacă ele ar privi doar repararea, norma ar fi trebuit plasată în Secțiunea a 6-a, intitulată „repararea prejudiciului în cazul răspunderii delictuale”;

- dacă autorul faptei ilicite este obligat să repare prejudiciul „și când acesta este urmare a atingerii unui interes al altuia”, care să fi oare prima ipoteză de răspundere? Noua prevedere se vrea a fi o luare de poziție în distincția clasică dintre dreptul subiectiv și simplul interes lezat al victimei, numai că textul pe care îl analizăm enunță doar excepția fără a avea în vedere regula, aceea că prejudiciul este rezultatul încălcării unui drept subiectiv.

De fapt, redactorii acestor text ar fi avut a alege între două opțiuni: fie să distingă între dreptul subiectiv și simplul interes lezat al victimei, situație în care o primă ipoteză de răspundere prin încălcarea dreptului subiectiv era obligatorie, fie ca un singur enunț normativ să se refere doar la interesul lezat al victimei, știut fiind că, potrivit definiției date de Ihering dreptului subiectiv nu este decât interesul legitim juridicește protejat. Ultima dintre soluții era preferabilă și ea se regăsește în Anteproiectul francez de reformă a dreptului obligațiilor și a dreptului prescripției, care, referindu-se la condițiile comune ale răspunderii civile contractuale sau delictuale, prevede la art. 1343 că „este reparabil orice prejudiciu cert constând în leziunea unui interes licit, patrimonial sau extrapatrimonial, individual sau colectiv”, o exprimare impecabilă care ar fi trebuit să inspire pe legiuitorul român. Așa cum este propus, textul de la art. 1357 se dovedește a fi mai mult preocupat de faptă, o faptă care trebuie să fie ilicită și săvârșită cu intenție sau din culpă, înscriindu-se în aceeași logică sancționatorie de acum două veacuri. O întregă evoluție ulterioară însă a făcut ca dreptul răspunderii să se aplece mai mult spre zona prejudiciului care trebuie reparat și mai puțin de aceea a faptei care trebuie sancționată;

- deși noul Cod civil introduce în limbajul juridic civil termenul de „vinovăție” prin art. 16 alin. 1 potrivit căruia „dacă prin lege nu se prevede altfel, persoana răspunde numai pentru faptele sale săvârșite cu intenție sau din culpă”, textul de la art. 1357 NCC se referă la fapta săvârșită cu intenție sau din culpă, dovedind practic inutilitatea noțiunii de vinovăție, exprimare care, în dreptul civil, are o rezonanță stranie;

- în condițiile în care norma pe care o analizăm este plasată în cadrul răspunderii pentru fapta proprie, ar însemna că doar pentru aceasta operează

condițiile interesului altuia. Ne-am putea întreba de ce oare, aceleași condiții n-ar trebui îndeplinite și de răspunderea pentru fapta altuia? Oare părinții sau comitenții nu răspund pentru prejudiciul cauzat de copiii sau prepușii lor altor persoane apropiate victimei? Dacă răspunsul la ultima întrebare ar trebui să fie afirmativ, cum credem, norma ar fi trebuit să-și găsească locul în cadrul dispozițiilor generale, precum dispoziția de la art. 1343 din Anteproiectul francez de reformă a dreptului obligațiilor și a prescripției care impune condiția legitimității interesului pentru repararea prejudiciului, fără a distinge după cum interesul este al victimei sau al altei persoane, apropiate acesteia⁸¹;

- o ultimă rezervă este de ordin terminologic: în timp ce titlul normei pe care o analizăm se referă la „vătămarea unui interes”, enunțul normativ are în vedere „atingerile” aduse interesului altuia, contrar unei exigențe de tehnică legislativă potrivit căreia „în limbajul normativ aceleași noțiuni se exprimă numai prin aceeași termeni”⁸². Noi credem că, odată ales termenul „vătămarea”, care, privit în context, este cel mai potrivit pentru a desemna lezarea intereselor victimei, el ar fi trebuit menținut și în enunțul propriu-zis al normei. Iar dacă ar fi existat preocuparea de a evita repetarea aceluiași termen s-ar putut întrebuița sinonimul „lezare” a intereselor altuia. Termenul „atingere” este preluat din terminologia juridică franceză unde „atteinte” semnifică, de regulă, acțiunea prin care se produce, fie o degradare a unor bunuri (*atteintes aux biens*), fie o leziune morală cauzată persoanei⁸³. În acest sens art. 2:101 din textul francez al Principiilor dreptului european al răspunderii civile (European Group on Tort Law) definește prejudiciul ca fiind „atingerea materială sau imaterială a unui interes juridic protejat”. Acest termen nu are aceeași semnificație în limba română, unde el sugerează, nu atât acțiunea sau inacțiunea, cum apare în textul pe care îl analizăm ci mai mult urmarea produsă de o faptă. De aceea, sintagma franceză *atteintes aux biens*, ceea ce în românește ar însemna „atingeri aduse bunurilor” nu este uzuală în dreptul nostru. Doar în sens figurativ termenul „atingere” desemnează încălcarea unui drept sau interes dar fără să includă necesarmente producerea unui prejudiciu. Exemplul la îndemână sunt faptele prevăzute în art. 74 NCC, denumite „atingeri aduse vieții private”, unde prejudiciul, fie este prezumat, fie nu este necesar. Or, dacă asemenea acțiuni sunt numite „atingeri”, fără ca ele să implice necesarmente producerea unui prejudiciu, de ce n-am alege un termen mai potrivit pentru a desemna faptele care au produs un prejudiciu efectiv? Noi credem că, pentru un plus de rigoare, exprimarea preferabilă în sensul voit de legiuitor este cea tradițională „vătămarea intereselor altuia”.

⁸¹ Potrivit art. art. 1343 din acest Anteproiect „este reparabil orice prejudiciu cert care constă în lezarea unui interes licit, patrimonial sau extrapatrimonial, individual sau colectiv”.

⁸² Art. 34 alin. 1 din Legea nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative, publicată în Monitorul Oficial nr. 139/31 martie 2000.

⁸³ G. Cornu, *op. cit.* pp. 88-89.